

PREFACI

Els comentaristes d'art i poesia han intentat moltes vegades definir la bellesa en abstracte, expressar-la en els termes més generals, trobar una fórmula universal per a ella. El valor d'aquests intents ha consistit sovint en les coses suggestives i penetrants dites de passada. Aquestes discussions ens ajuden molt poc a gaudir d'allò que ha estat ben fet en art o en poesia, a distingir entre el que en elles és més o menys excel·lent, o a usar mots com *bellesa*, *excel·lència*, *art*, *poesia* en un sentit més precís que no tindrien d'altra manera. La bellesa, com totes les altres qualitats ofertes a l'experiència humana, és relativa; i la seva definició esdevé sense sentit i sense utilitat en proporció a la seva abstractesa. Definir la bellesa, no en els termes més abstractes, sinó en els més concrets possibles, trobar no pas la seva fórmula universal, sinó la fórmula que n'expressa més adequadament tal o tal altra especial manifestació, és l'objecte que es proposa el veritable estudiant d'estètica.

«Veure l'objecte tal com realment és en si» s'ha dit amb justesa que era la finalitat de tota crítica autèntica; i en crítica estètica el primer pas cap a la visió de l'objecte tal com és realment consisteix a conèixer la pròpia impressió tal com és realment, a esbrinar-ne el contingut, a fer-se'n càrrec d'una manera distinta. Els objectes de què tracta la crítica estètica —música, poesia, formes artístiques i acomplides de la vida humana— són, certament, receptacles de diverses potències o forces: posseeixen,

com els productes de la naturalesa, diverses virtuts o qualitats. Aquesta cançó o pintura, aquesta atractiva personalitat oferta en la vida o en un llibre, ¿què és per a mi? ¿Quin efecte em produeix realment? ¿Em dóna gaudi? I si és així, ¿quina mena de gaudi i en quin grau? ¿De quina manera la meua naturalesa és modificada per la seva presència, sota la seva influència? Les respostes a aquestes preguntes són els fets bàsics de què ha de tractar el crític d'estètica; i, tal com passa en l'estudi de la llum, de la moral, del nombre, cal que un mateix es doni compte d'aquestes dades primàries; si no, no les farà percebre ningú. I qui experimenti aquestes impressions d'una manera viva, i mení directament a llur discerniment i anàlisi, no cal que es preocupi amb la qüestió abstracta del que és la bellesa en si, o de la seva relació exacta amb la veritat o l'experiència —qüestions metafísiques, tan inútils com les qüestions metafísiques d'altres esferes—. Pot ben bé passar-hi de llarg, considerant que, susceptibles o no d'obtenir resposta, no tenen per a ell cap interès.

El crític d'estètica, doncs, considera tots els objectes de què ha de tractar, totes les obres d'art i les formes més belles de la naturalesa o de la vida humana, com a potències o forces que produeixen sensacions agradables, cadascuna d'una mena més o menys peculiar o única. Sent aquesta influència, i desitja explicar-la analitzant-la i reduint-la als seus elements constitutius. Per a ell la pintura, el paisatge, l'atractiva personalitat que li proposen la vida o bé un llibre, *La Gioconda*, els pujols de Carrara, Pico della Mirandola, són valuosos per llurs virtuts, tal com ho diem en parlar d'una herba, d'un vi, d'una pedra preciosa; per la propietat que té cadascuna d'aquestes coses d'afectar-nos amb una impressió de gaudi especial i única. La nostra educació esdevé completa en la proporció en què creix en pregonesa i varietat

la nostra capacitat per a experimentar aquestes impressions. I la funció del crític d'estètica és distingir, analitzar i separar de les realitats accessòries la virtut per la qual una pintura, un paisatge, una bella personalitat de la vida o d'un llibre produeixen aquesta especial impressió de bellesa o de gaudi, indicar quina és la font d'aquesta impressió i sota quines condicions hom l'experimenta. Assoleix la seva finalitat quan ha desentranat aquesta virtut i l'ha registrada, com el químic registra algun element natural, per a ell i per als altres; i la regla per als qui es proposen aquest fi és formulada amb gran exactitud en els mots d'una crítica recent de Sainte-Beuve: *De se borner à connaître de près les belles choses, et à s'en nourrir en exquis amateurs, en humanistes accomplis.*

El que és important, doncs, no és pas que el crític posseeixi una correcta definició abstracta de la bellesa per a l'intel·lecte, sinó un cert temperament, la facultat d'impressionar-se profundament en presència dels bells objectes. Recordarà sempre que la bellesa existeix en formes múltiples. Per a ell tots els períodes, tipus, escoles són iguals en ells mateixos. En totes les èpoques hi ha hagut alguns artistes excel·lents i algunes obres excel·lents han estat creades. La pregunta que formula és sempre aquesta: ¿en qui s'escaigué la vibració, el geni, el sentiment del període? ¿On era el receptacle del seu refinament, de la seva elevació, del seu gust? «Les èpoques són totes iguals», diu William Blake, «però el geni està sempre per damunt de la seva època.»

Sovint caldrà una gran finesa per a destriar aquella virtut dels elements més comuns amb els quals hom pot trobar-la combinada. Pocs artistes, ni tan sols Goethe o Byron, treballen d'una manera ben neta, eliminant tots els *débris*, i deixant-nos només allò que el foc de llur imaginació ha fos i transformat completament. Vegeu, per exemple, els escrits de Wordsworth. El foc del seu

geni, penetrant en la substància de la seva obra, n'ha cristal·litzat una part, però només una part; i en la gran massa dels seus versos hi ha molta cosa que molt bé podria oblidar-se. Però, escampada ací i allà d'aquesta massa, de vegades font i transformant poemes sencers, com les estances sobre *La resolució i la independència*, o bé l'*Oda sobre els records de la infantesa*, de vegades, com si fos a l'atzar, dipositant un bell cristall ací o allí, en una matèria que no escorcolla totalment ni trasmuda, observem l'operació de la seva facultat única, incomunicable; d'aquell estrany, místic sentit d'una vida en les coses naturals, i de la vida humana com a part integrant de la natura, que deriva força, color i caràcter de les influències locals, dels pujols i corrents d'aigua, i dels espectacles i sons de la natura. Doncs bé: aquesta és la *virtut*, el principi actiu en la poesia de Wordsworth; i, per tant, la funció del crític de Wordsworth és seguir l'operació d'aquest principi actiu, destriar-lo, observar fins a quin grau penetra els seus versos.

Els temes dels estudis que segueixen són presos de la història del Renaixement, i es refereixen al que considero els punts fonamentals d'aquest moviment complex, de múltiples facetes. En el primer d'aquests estudis he explicat el que entenc pel mot *Renaixement*, donant-li un abast molt més ample que el que es proposaven els qui l'usaren originàriament per a designar el retorn a l'antiguitat clàssica en el segle xv, el qual retorn no fou sinó un dels múltiples resultats d'una general vibració i il·lustració de l'esperit humà; però foren un altre resultat d'aquest general entusiasme els grans propòsits i assoliments d'allò que, com a art cristià, sovint és erròniament oposat al Renaixement. Aquest esclat de l'esperit humà pot ésser rastrejat ben endins de la mateixa edat mitjana, amb les seves qualitats ja ben pronunciades: l'interès per la bellesa física, el culte del cos, la ruptura d'aquells límits

que el sistema religiós de l'edat mitjana imposava al cor i a la imaginació. He pres com a exemple d'aquest moviment, d'aquest Renaixement primerenc al cor de la mateixa edat mitjana, i com a expressió de les seves qualitats, dues petites composicions en francès antic; no pas perquè constitueixen la seva millor expressió possible, sinó perquè recalquen la unitat dels meus assaigs, per tal com el Renaixement acaba també a França, en la poesia francesa, en una fase de la qual els escrits de Joachim du Bellay són, en molts aspectes, la il·lustració més perfecta. El Renaixement, ben cert, tingué a França un rebrotar, una meravellosa florida tardana, els productes de la qual tenen plenament aquella dolçor subtil i delicada que escau a una refinada i avinent decadència, talment com les seves fases primitives posseeixen la frescor que correspon a tots els períodes de creixença en art, l'encís de l'*ascesi*, de l'auster i seriós cenyiment dels llocs en la joventut.

Però és a Itàlia, durant el segle xv, on trobem el principal interès del Renaixement —en aquell solemne segle xv que mai no estudiarem massa, no solament pels seus resultats positius en les coses de l'intel·lecte i de la imaginació, en les seves obres d'art concretes, en les seves curioses i eminents personalitats, amb el seu pregon encís estètic, sinó també pel seu general esperit i caràcter, per les qualitats ètiques de les quals és un tipus consumat.

Les diverses formes d'activitat intel·lectual que integren en conjunt la cultura d'una època avancen en llur majoria des de punts de partida diferents, i per camins inconnexos. Com a productes d'una mateixa generació, participen, és cert, d'un caràcter comú, i inconscientment s'il·lustren l'una a l'altra; però, pel que fa als creadors mateixos, cada grup és solitari, i té així els avantatges o inconvenients que implica l'isolament intel·lectual. L'art i la poesia, la filosofia i la vida religiosa, i aquella altra vida de

gaudi refinat i d'acció en els llocs vistents del món, totes aquestes coses resten confinades al seu propi cercle d'idees, i els qui persegueixen una d'elles generalment es mostren poc curiosos dels pensaments dels altres. S'escauen, però, de tant en tant, períodes de condicions més favorables en què els pensaments dels homes s'acosten més que no solen, i els diversos interessos del món intel·lectual es combinen en un tipus complet de cultura. El segle xv a Itàlia és una d'aquestes èpoques venturoses, i el que es diu de vegades del segle de Pèricles és cert del de Lorenzo: és una època rica en personalitats, multicairada, centralitzada, completa. En ella els artistes i filòsofs i aquells que l'acció del món ha elevat i afinat no viuen en l'isolament, sinó que respiren el mateix aire i s'intercanvien la claror i el foc de llurs pensaments. Hi ha un esperit de general elevació i il·lustració en el qual tots ells igualment comuniquen. La unitat d'aquest esperit dóna unitat als diversos productes del Renaixement; i a aquesta íntima aliança amb la ment, a aquesta participació en els millors pensaments que l'època produí, l'art d'Itàlia en el segle xv deu gran part de la seva greu dignitat i de la seva influència.

He afegit als altres un assaig sobre Winckelmann, que no resulta incongruent amb els estudis que el precedeixen, puix que Winckelmann, tot i essent del segle XVIII, pertany en realitat pel seu esperit a una època més reculada. Pel seu entusiasme per les coses de l'intel·lecte i de la imaginació en elles mateixes, pel seu hel·lenisme, pel seu esforç de tota una vida a fi d'atènyer l'esperit grec, es mostra afí als humanistes d'una prèvia centúria. És el darrer fruit del Renaixement i n'explica d'una manera colpidora la inspiració i les tendències.